

Павло Крат

ЗА ЗЕМЛЮ І ВОЛЮ

779
681

Krat. Paulo
Za zenitua i volia

EX LIBRIS
UNIVERSITATIS
ALBERTIANÆ



ACQUIRED BY
PRESERVATION
SERVICES
DATE... Aug 193

Від видавців.

В сей наш збірник „За землю і волю!“ увійшли майже усі політичні поезії Павла Крата, котрі він написав межі роками 1901, а 1914. Писані вони були під певними впливами політичних обставин, в яких довело ся жити авторови. З відміною сих обставин і з ухливом часу помічають ся в поеті деякі відміни в поглядах, але в цілім він лишаєть ся тим, що й був: запеклим ворогом царату, демократом-республіканцем, котрий дивить ся на світ світоглядом „страждучих і угнічених“.

Вірші почав писати П. Крат ще в дуже молодих літах, коли був в перших класах гімназії. Але то були здебільшого ліричні твори, котрі майже ніде не були друковані.

Колиж в 1901 організувалась на Україні „Укр. Револ. Партія“ і Крат дістав ся в її ряди, ще девятнадцять-літнім юнаком, він відкинув ліру кохання та суму, а загремів бойову пісню революції:

„Ні, і той не поет, хто в годину лиху
„Про квітки та про мрії співає
„І загойдує сьпівом нечулість глуху,
„Боротьбою сердець не сповняє.

„Хай хто хоче назве
„Його „богом“, — „жерцем“,
„Я-ж призраством його
„Наділю, — не вінцем!“

Колись, за козацьких революцій, діди-кобзарі розносили по Україні вістку, гискру повстання сьпівом огняних „дум“, запалюючи тим нарід. Тепер кобзарів вже не було, але Кратові думи діставались до рук селян і робітників через потайну пресу, і такі його пісні як „Годі терпіти!“ або „Ой, вже час!“ співались і співають ся по обох берегах Дніпра.

Першою думою, яка була надрукована, є „Демонстрація”.

Уже в 1903 році Крат похилив ся в напрямку соціалізму, а в 1905 р. wraz з Меленевским, Кавуном, Михайловичем, Карасем і Павловим організували „Укр. Соц. Дем. Спілку“, котру прилучили, як автономну частину до „Рос. Соц. Дем. Роб. Партії”.

Члени сеї „Спілки“ мали певні погляди на націю палъве питане.

В своїх національних жаланях вони не йшли далше програму Р.С.Д.Р.П., себто „національне самоозначенє”.

„Ми маємо ширити ідеї соціалізму і революції між українськими селянами і робітниками на українській мові, бо нарід найкраще нас тоді зрозуміє”, так казали діячі „Спілки”.

Питанє автономії, чи самостійности України — відкидали. Досить скасувати царат, зробити з цілої російської імперії демократичну республіку і культурні права українського народу будуть забезпечені нарівні з усіма народами в межах сеї республіки.

„Пролітарі усіх країн, єднайтесь, а не розєднуйтесь!” — се було завжди в головах проводирів „Спілки”.

Тому в піснях і думках Крата писаних до 1905 р. тільки чути агітацію до повстаня проти царату, полів та дідичів.

Коли почалась в 1904 р. війна Росії з Японом, „Спілка” виступила гостро проти війни, а Крат написав пару дум: „Про Орла”, „На манджурських стєнах” і т. и., призиваючи нарід скористатись тим, що царат заплутаний у війну, і зробити революцію.

„Жовті в Сходу, червоні з Заходу, — чи витримаєш, кривавий царате!?” писав Крат в своїй відозві.

Революція вибухла, але не мала повної сили, щоб змістити цілковито деспотичний устрій; та Крат не втратив завязтости і віри в нову революцію і, сидючи в Швай-

царії на вигнання, писав:

„До вас, до голодних, змучених братів
„Ми кличемо: „Слухайте ради,
„Скінчіть ту роботу, що ми почали,
„Упавші зведіть барикади!”

Царат полював за Кратом і за кордоном. Він переко-
вував ся якийсь час у Галичині. Але після славнозві-
сних академічних розрухів на львівському університеті
коли гр. Потоцький хотів віддати Крата Росії — той уті-
в до Канади. Та не забув віддячитись Потоцькому. „Сі-
чинського засудили, Крат поклав собі за обов'язок че-
сти визволяти месника і за свої болі, котрі заподіяв йому
Потоцький. Розбужений Кратовою і його товаришів агі-
тацією нарід визволив Січинського. Під час руху за виз-
вол Крат написав „Січинський в неволі”.

Тяжко працюючи в Канаді, то на фермі, то як лісо-
вий робітник, Крат не міг вже багато писати поезій. Хіба
лиш брав участь в тутешнім соціалістичнім русі.

Поки розбивали соціалістичну роботу в Канаді, і на-
решті гр. Шенітцький прислав сюди єпископа Микиту
Будку.

Крат привітав його „Кропилом”, потім „Кадилом”,
і ся газетка-сміхунчик зробила своє діло. Будка не най-
шов попертя, і його місія пішла нінащо.

Але ось почув ся в повітрі дим пороху, що повівав
з Європи.

Росія стала збріватись проти Австрії. Крат згадав
„Російсько-Японську” війну і знов в него прокинулась
надія побачити Росію вільною через революцію, котра
мала вибухнути по невдалій війні. Здругого боку Крат
бачив, як на Україні поширив ся за часи по-революції
український рух, як той рух плекав ся і підтримував ся
моральним виливом з Галичини. Царатови колькою в бік
була Галичина з її українськими інституціями, ба навіть
український університет мав бути побудований. Се цар-

тови була небезпека. Він мусів, або зняцяти Галичину, або признати право Українству у себе в хаті.

Царат вибрав війну.

Ще 6 місяців перед війною Крат написав „За землю і волю” і „Що буде?”, в котрих представив усю ту руїну, яка в дійсности тепер сталась в Галичині.

Не знаючи, що і Англія вмотасть ся в сю війну, а рахуючи, що розбите Росії булоб щастем для Росії — в Краті загорілась кров старого борця, і він став агітувати за визволом України, за поданем помочи революціонерам.

Потім вибухла війна. Соціялісти усіх держав розділились на три табори: за Росію, Англію і Францію, за Німеччину і Австрію, а треті лишались ворогами війни.

Сі треті соціялісти осудили своїх товаришів, що взяли участь у війні, а виставили у своїх програмі сполучення усіх держав Європи в одно державне тіло: „Сполучені Держави Європи”, даючи кожній нації право зорганізувати себе, як автономна одиниця після мови, віри і вподоби.

За сим зголосилась особливо „Англійська Незалежна Робітничая Партія”.

Сей програм дуже сподобав ся Кратови, і він став тепер його апостолом.

Далі в нїм помічаєть ся відміна, що до віри в вибух темних, мало-освідомлених мас. Він стає того переконання, що „слово”, міцніше від меча:

„Запалають в твоїх дітях огняні язики:

„Повалять ся царства злоби і їхні владики!”

Але Крат далі стоїть за соціяльну революцію і кінчить свій збірник покликом до пролетаріяту:

Візьми! Ї займи місця їх

Сам на вічні віки!

М. Г и ш к а.

Псалом.

Вже пераз царі мечами
Царства будували,
Усі народи під себе
Пугою зганяли.
Але кровю та сльозами
Цегли не залити,
І в будинку з кісток людських
Вбийникам не жити.
Поміж люди ходить „слово“
Тихої любови,
І встають борці могутні
З пролятої крови!
Не з мечами, а з словами
У бій виступають
І найбільші царства в світі
В нівець обертають.
І тебе моя, Вкраїно,
Обсіли ворони.
Та те „слово“ стане, мене,
Й в твоїй обороні.
Запалають в твоїх дітях
Огняні язики, —
Повалять ся царства глоби
І їхні владки!

Кайдани дзвонять.

Кайдани дзвонять по землі,
Працюють парики у млі...
Працуйте, клятї! Час з мечамь
Вже за дверима. Черний ввесь,

Огнем пекельним очі сьвітять,
Ось, ось пожежою осьвітять
Вони країну. Запала
Тоді земля; огняне море
Під хмари вдаре, і полізе
До вас мозоляна рука
Раба опуканого вами,
Усіх вас в жмут один збере,
Під хмари здійме і в знебудь
На віки вічні зашпурне!

За Україну.

Душі забитих борців України,
Душі задушених лютим царем
Кличуть до помсти синів батьківщини
Гніт і неволю скосять мечем!

Гей, не вагайтесь, до бою рупаймо,
Вдармо в останній ще раз,
Царські корони, трони поламаймо,
Долю в ворожій крові ізкупаймо,
Вдармо в останній ще раз!

Тільки кровавою путтю по трупу
Доля увійде у нашу халулу,
Вдармо в останній ще раз!..
Дідич-поміщик зажер нашу долю,
Вічна неволя на панських ланах,
Рветь ся, як пташка, душа геть на волю,
Час походити по панських кістках!

Гей не вагайтесь, не бійтесь вмерати,
Й так ми вremo день-у-день...
З голоду пухнути, вічно стогнати,
Вічно в завчасні могили лягати,
Слухати жалібне дзвонів двелень —

Чи не обрид вам сей похорон вічний?

Гей воскресай, мій цароде німічний,
Вдармо в останній ще раз!

На Україні.

Вязниці повні людом...
У тьмі ляхів, у смородії, в хоробах,
Вже не під доглядом
Неронських преторянців,
А жалдарів російського царя
Конають день-у-день
Нащадки християнів,
Що пранор білий госнода Христа
Заляний в кров рабів
Синів роботи
На идоли, на трони підвели,
На каплиця, чи то... церкви,
Та на пошів — жерців нових,
Щоб слово стало паном,
Робітник раб
Диктатором всесвітнім.
І їхній сьпів з вязниць
Під хмари лине,
Гукає месників...

Надходить день.

Надходить день, день визволу і слави
Зоря його горить кровавим вже огнем.
Брати! Не кидайте напів дороги справи,
У душу не пустіть зневіри 'снодарем.
Царі-кати, царі-буржуазія
Се й чують, бачуть час, еднають ся на нас,
І хилить ся рабів похила шия,
І деспотичний трон міцнійшає на час.
Але на час!.. бо наша праця встане,

Як зерно те, що в ґрунті поросло,
І людським душманам у вічі грізно гляне
І загада, щоб їх на сьвітї не було!
Від краю в край по напїй батьківщинї,
Мов хмара, вийде люд з халуи та вбогих хат,
І підемо мя всі, і слїду на Вкраїні
Не кинемо, де був огидлий нам царат!
Ми волю випустим, розчиним каземати,
В руїни ляже все від напої руки, —
І тюрми, і двірці! Катям вілмірим плати...
За ними вже давно ізнудились гаки!
До купи люд знесе потрощені кайлани,
І скидаємо з них на спогад всім вікам
Страшну піраміду, вона за нами стане,
Щоб сьвідчити, що більш не бути вже царям!
І хоч не стане нас, і хоч імене наше
Забудеть ся, загубить ся у протязї часів,
Але та воля, воленька розкаже,
Про невідомих тих, незнаємих борців!

Слушний час.

Наука, сьвітло, правда
Давно повбивані!
Сама розпуста, та крадіжка,
Та кривда люта,
Як той бурян
Вкраїну заглушила...
Гей, деж ви, месники,
Чому ви забарились?!

Веснянка.

Гей, братя любі,
Бурлацтво, сіромом,
Ой, гірко живеть ся нам дома!

Хоч сонечко сяє,
Весна скрізь гуляє,
Гаї, луги; лука
Співиті квітками, —
А нам і весною,
Затулюють долю
Пани, попи, дука
З катами-дарями.

Дума про херсонські заробітки.

Ой, з Ірію-раю, з теплої країни
Та повертали гуси сірокрелі,
Ой, повертали тай на став упали,
Ой, упали тай заголотали:
„Ой, летіли ми понад морем хвилястим,
Понад лісом гілястим,
Таврію вбік покидали,
Та херсонські стени оглядали.
А сніг там тав та потав,
А степ там смердючий
Пресмердючий став,
Смердять він кровю гнилою,
Потом-сльовою,
Що заробітчане лили-розливали,
Коли у пана пага заробляли.
Ой, широкі ті доріженьки,
Що втоптали та їх ніженьки
Степами ярами, —
Хлопці і дівчата
Своїми ногами.
Ми з Ірію повертаємо,
Їх в дорозі все спіткаємо:
Чобітьми ту дорогу прасують,

На морозі ночують,
Та на се не зважають.
Ідуть сьпівають,
Долі у Німця придбати гадають.
А як в Ірїй повертаємо,
Теж в дорозі їх спіткаємо:
Ідуть, зїтхають,
Долю проклинають,
Та босоніч по морозу ступають,
Слід весняний чоботняий
Щиренько рівняють,
До нас гусей звертають ся,
Про родину питають ся:
— Чи все гаразд дома? —
Питає сіроча,
А ми гелгочем
Сказати нехочем...
(Ой, лихо, там лихо,
Хоч скрізь дуже тихо...
Несїть свої злидні,
До лат прикладайте.
Та в холодну, довгу зиму,
Як перш, пропадайте.)
Гелготїли гуся,
Знялись, полетїли.
Покидали сіре піре
На ставковій хвилї...
Покидали думки-гадки,
Покинули тугу...
Ой, полети, туго,
До темного лугу,
Невий, наче рябий пугач,
В голівоньках: „пу-гу!“
Туга не покине,
Думки не припине:

Над ланами, над степами
В Херсовщину ліне.
Спинись, гадко,
Слившись, думко!
Я пось розпитаю,
Чому нема і не вядко
Нашим мукам краю?..
Ой, загули та старі дуби
Верховітем над ставом:
-- „Не буде вам щастя-долі,
Доки ви під паном!“
„Не буде!“ гуде,
Гомін гаєм іде.
На ниви лягає,
На мужицькі села спадає.

Дума про те, як будував цар вязницю.

Ой у місті Петербурзі
Та серед майдану
Зібрала ся сила люду
Від самого рану.
А серед майдану
Цегли, вапна — гори:
Будувати готуєть ся
Цар нові хороми.
Бачте, в Перербурзі
Вязниць нехопило,
Як підвівсь варод робучий
За сьвятеє діло.
Повно, повно начинили
Вязниці братами...
І зійшов ся цар на раду
З своїми катами.

І на радї положили
Ще власти темниці, —
Не пустити до Росії
Волі за границі.
Ой, у місті Петербурзі
Тай серед майдану
Поставлено силу війська
Від самого рану.
А серед майдану
Та ще й на помості
Стоять пани генерали
Та вельможні гості.
Коровги лискають,
А дяки сьпівають,
Поши письмо пресьвятее
Голосно читають.
Цар сидить на троні,
Мов те сонце сяє,
Нову тюрму будуючи,
Молебінь справляє.
Ось підвів ся з трону,
Бере дві цегли
І упав із ними
Драгу на коліна.
Цеглу покладає,
Вапном намащає
І на людське люте горе
"Тюрму „закладає".
Підвів руки в гору,
А очі до бога,
І оттак його благає
Прелютий катюга:
„Боже панський, боже сильних!
Згляньсь на нашу буду,
Що маємо ми зробити

На погибель люду.
„Тя панів кохаєш
Від віку і віка,
Пана тільки й маєш
Ти за чоловіка.
„Вкрути ж роги мужикови,
А нам даруй сили,
Щоб і діти і онуки
Наші в паньстві жили;
„Щоб мужицтво свої ниви
Потом поливало,
А щоб паньство віки й віки
В розкошах куняло;
„Щоб мужицтво від роботи
Зовсім подуріло,
А щоб нас науки сьвітло
Ясно осьвітило;
„Щоб мужик зробив ся,
Як той віл смиренний,
І до бунту не зривав ся
Той харнак мерзенний.
„Ой, дай ти нам, боже,
Мури змурувати
І всіх наших вороженьків
У них поховати,
„А ми тобі, боже,
Церков набудуем,
Тобі вічна буде дяка;
Доки ми пануем.“
Тут все паньство на колінка
Низенько впадє
І господа пресьвятого
Із царем благає.
Ударили в дзвони,
Поли засьпівали...

Оттак в місті Перербурні
Тюрму будували.
Збудували міцні мура,
А у них конає
Сила братів наших рідних
І нас виглядає,
Чи не прийдем розкувати
З кайданів їм руки,
Чи не визволим ми брацтва
З некельної муки.
Гей, згадаймо дідів наших,
Як ті панів били,
Про них свідчать скрізь по полю
Високі могили.
Вони били ся за волю,
А ми їхні діти, —
Невжеж будемо зневагу
Так мовчки терпіти?!
Скрізь селяне, скрізь кидайте
Податок платити, —
Будем вільними братами
Ми на світі жити.
Хай пани покинуть звичку
Нами заправляти,
Хай лишень ідуть у поле
З плугами орати!
А цар лютий нехай більше
Вязниць небудує,
Наших братів з жандарями
По них не мордує,
Хай тікає з Петербургу, поки є дорога
А не втече... не вблагає
Й за гроші він бог!
Гей, народе угніченнай,
А пумо вставати,
Хоч не собі, так хоч дітям

Доленьки придбати!
Тай братів тих, що нудять ся
У царській неволі —
Гей, ходім випускати
На вольную волю!

Весняна думка.

В горі між зорями гуляє,
На Україну позирає
Рогатий місяць. Снілять гні,
Чорніє степ, широке поле
Мовчить, немов заснуло. Голе
Гіле чорніє пад шляхом.
Снігів немає; постікали,
Річки широкі доливали;
Самі калюжі ще блищать.
Качата з Ірїю летять;
Над головами тільки чути
'дип їхній свист. Мовчить окута
Мовчанею ніч Мовчить ріля;
Від неї дух людського поту
Встає тихенько, мов з болота
Туман легенький. Мара сила
Гниє заорна... А села
Лежать у темрявах нічних
Побиті горем... Тихо, тихо...
Ніде не присне... Чорне лихо
Над степом игору підвело,
Мов дуб гіле, івсохлі руки,
Шепоче, скигле: „Муки! Муки!
І сля, і гвалту, щоб гуло,
Щоб тихо так тут не було!“
Недоля панським ланом ходить:
— „Чи вродить поле, чи не вродить?

Тай що ще вродить?.. все пита
В сорочці подраній мара.

Понад Україною звиса...

Понад Україною звиса червона хмара.
Незбаром ти встанеш, люде,
І побеш, свої кайдани геть порвеш,
Розвалиш палаци тиранам,
Мечі, корони геть зметеш
В безодню! Муриж віковічні
Заляні слізьми та проклоном
Твоїм (не божим) перейдеш
Своїми вічними плугами,
І на руїнах забуте посієш сам, !
І так з синами
На вольній волі оживеш...

Досить терпіти!

Досить крови та сліз, досить дзвону ланців.
Годі мовчки терпіти, конати!
Геть катог — людоїдів, кривавих царів!
Гей, підводь ся, робітнику - брате!
Наша сила вже міцно зросла,
Тісно їй поза троном силіти,
У тернію до краю дійшла, —
Не бажає в сім бруді зігнати. —
Гей, кінчайтеж, братове! Кінчайте, борці!
Хай покотять ся в прірву тирани!
Хоч здобудем собі з колючок ми вінці,
Так за теж і неволі не стане!



Ідіть собі, пророки!

(З московської.)

І діть собі, пророки всевідпущу,
Покиньте нас, апостоли любови, —
Тут жертви вопіють благають помсти,
Тут море потекло сьвятої крови!
Тут що не день, то гнуть сьвди,
І що не-міть—лютіща бій,
Тут в завчасні йдуть домовини
За рядом ряд, за строем стрій...
А ви прийшли з евангелем смиреня,
Зі словом кротости та згоди на устах!
Ой, досить ми учили ся терпіню,
Доволі злигував нас жах!
Доволі вже були плохими ми рабами,
Що йдугь смиренно у ярмі,
Прийшов вже час счинитись в корогами
Не рабським словом, а мечами
В останній, лютій боротьбі!
Не вам учити нас кохати меншу браттю:
Мов лід, кохане в вас холодне, неживе!
Ні, той, з чиїх уст зривають ся проклина,
В чім серці нещависть живе.
Хто на катів народа меч зносе,
Хто віддає за люд свою до кроплі кров
І поклик боротьби покраю скріз розносе,
Той ма її, правдиву ту любов...
Ні, вапу проповідь, та молитви та прощі
Сховайте про рабів, про дуряів, про зайців.
Нам не до насі на грізнім смерти грисці
Зійшлись уже полки непохитних борців.
Не словом, ні! свинцем та сталю
Розвіємо жите згнітившу піч,
А ви з своєю рабською моралю
Геть, заберайтесь пріч!

Демонстрація.

У Києві, в славнім місті,
У дзони дзвонили, —
А студенти в своїй школі
У радї радили. У радї радили,
Як за людей встати,
Тай на радї положили
Геть паря скидатч.
Веруть папер, білий аркуш,
Пишуть листи дрібні:
-- Гей відвольтесь прокидайтесь,
Сяромахи бідні!
Подї вже платити подать,
Подушине давати,
Та синів своїх царови
В полки відсилати.
Нема землі у вас, люде?..
Нема і nebude!
Гей з торбами всі підете
Від царської дуди!
Не сподійтесь 'д царя, братя,
Що землю подїле:
Він панам нас радий 'длати,
Коб то мав лиш силу.
По три шкіра він з вас лупить,
Здере й по чотирі,
Й ніхто за вас не вступить ся
При лихій годині.
Цар з панами накладає,
І бог на їх боці.
Попи ж ваші преполобні
Держуть вас в мороці:
Якимсь пеклом там лякають
І кажуть терпіти...

Щоб і паньству, щоб цареві
Добре було жити.
Щоб те царство, щоб те паньство
В роскошах пірнало,
А мужицтво на роботі
З голоду вмирало!
Годіж нам, братів, терпіти!
Ще є у нас сила:
Вона степи, вона гори,
Увесь свіг укрила!
Отта сила — люд робучий,
На плечах котрого
Ідуть пани, ідуть царі
До попа сьвятого....
Свиньмо братці, вражу силу
І будьмо братами,
Та щоб усі були рівні
До 'дного між нами!
Ми, селяне, до вас щире
Слово засидаем
І підмоги проти царя
Нивенько прохаем:
Поможіть нам, наші батьки,
Вражу силу збити,
Тоді вільно на Україні
Стане людям жити.
Такі листя написали,
В пакети складали,
Тай по усій Україні
Людям розсидали.
А самі студенти в раді
Знов раду радили,
Тай на вулицях зійти ся
В раді положили.
Зійшло сонце у тумані,

Над Київом стало,
А студеньство всі вулиці
Собою ікривало.
Попереду несуть прапор
З грізними словами,
Що на нему написали
Білими буквами:
„Геть з царем! До долу ката!
І паньство, і царство!
Нехай буде на Україні
Єдине братерство!”
Ідуть собі та єьпівають,
Царя проклинають,
Усіх людей, увесь Київ
На царя скликають.
А з заводів та з варстатів
Робітнича сила
За студентами аж котить,
Мов у морі хвиля.
І єьпівають і гукають,
Весь Київ скликають,
Та на царя, та на ката
Словами гримяють:
„Годі, годі нам терпіти!
„Прокидайтесь, люде!
„Доки цар над нами править
„Щастя вам небуле!”
Затягає всі улиці
Розбурхана сила...
А катюги зупинити
Москалів пустили.
Не дві хвилі, не дві чорні
В морі ся спіткали,
То салдати на студентів
З рушницями стали.

Ой, і стали з рупницями,
Цілять їм у груди:
— „Як хочете живі бути, —
Розходьте ся люди!”
Ой, на горе, ой, на тяжке
Маги породила
Тебе, сину, що до війська
Була відрядила.
А ще гірше, ще лютіше,
Ой, що ти мій, сину,
Із панами став за право
Й стріляш в людину!
Ой, тут вийшов „дядько Дмитро”
Салдатів спиняти,
Та розумно та правдиво
Став їх поучати:
— „Ой, закогож ви бете ся,
Нерозумні діти?
І накогож се ви вийшли
З рупниці палити?
З ваших батьків, з наших братів
Цар три шкіри лупить,
А ви його бороните,
Нерозумні люди!
Цар з панами з вас глузує
І не знає міри...
Киньтеж, братці, царя-ката,
Вяжіть офіцерів!”
Ой, не встигже „дядько Дмитро”
Слова доказати,
Як почали офіцери
„Сьмірно!” скрізь кричати.
Затремтіли москальки,
Як муштру почула
І на слово „дядька Дмитра”

Й вусом не моргнули.
Добре далась їм та муштра,
(Хто її не знає!)
Вона людей канівичить,
Ні нащо лямає.
Ой, не встигже „дядько Дмитро“
Сказати удруге,
Гей, звеліти та стріляти
Їм цареві слуга.
Прицілились москаляки,
З мушкетів стрілили...
Бодайже вам тяжко-важко...
Що ви наробила?!
Горе тобі, стара мате,
Нема твого сива...
Заплакала за вбитими
Уся Україпа.
Кого вбили, покололи,
Другі повтікали.
Тих по тюрмах, по Сібірах
Люто мордували.
А цар ралій у столиці
Молебні служе!
Радій, радій, душогубе,
Радій та не дуже.
Вже недовго тобі кате,
Нами обвертати:
Прийде й тобі час-година,
Лютій, пропадати.
Розкують ся незабаром
Пригноблені люди
Стануть з нами проти тебе,
І ніхто nebude
Тебе звірю ратувати,
Бо й твої салдати

Тебе кинуть і повернуть
До „рідної хати“.

На смерть Каляїва.

І ще один... Іще петля г'небна!
А ти стоїш, проклятий Вавілоне,
Чи-топак... Петербурже кублице гадюче!
І всі прокльони наші, всі хмари
Гнів у нашого, що звисли над тобою,
Мовчать ще, ждуть чогось
І стрілами-громами чогось вагають ся
І сліду не лишити твого,
Проклятий ти, проклятий!..
А ви борці, що у крові міністрів
Спіткали смерть собі, або повічні муки,
Ви йшли карати і на кару
За вольність нашу, вибухом набоїв
Гадали нас розбуркати і підвести Росію.
Хай судять вас за се наукарі письменні,
Але в сей час, коли каміня хоче
І те скотить ся на голови царям,
І кровію народа горить по улицах,
Кричать, гука до помсти, —
Ні, вас я не суджу: ви перші ластівки,
Хмарицьки хуртовини....
Вона за вами йде, як ви йшли перед нею —
До Петербургу всі... Облоги Петербургу!
Облога е... До штурму час, брати!..
А може хочете, щоб сотві ще борців
В нетельках погойдалось?
Чи ще Сибіру усього сльозами не зляли?
Чи може в тюрмах місця знайде ся й на вас?
Чи може хочете, як божевільний
Римський імператор, щоб забажав і наш
Росії голову по плечі відтесати?..

Ой, годі! Пляньте, червоніє в огні та куряві
Червона корогва російського повстаня.
Чого ждете?... Туди, на смерть!
Хай виють навкруги салдацькі кулі,
Нехай птики довбають серце, груди,
Хай бомбами, карточом розбивають
Нам голови, і мізок хай летить
І прильпа до муру, до чобіт катів,
І на колесах гармат царевих
Хай наша кров шарами запечеть ся!
За нами перемога!
В крові своїй потопим ворогів!
Ще ліберали ми, щоб грати ся з царями
У „піжмурки“, або у „цюці-баби“.
Ми діти волі вбитої царями,
Ми Революції російської мечі,
Ми кара неблагана морочіям
В кокардах та коронах.
Нас жде замучений народ.
Давайте гасло, сипте барикади!
За нами море гніву людського,
А ми девятий вал, послідний вал!
Покиньте все; хай ниви буряніють,
Хай хата валять ся,
Хай спинить ся жите скрізь, навкруги!
Бо се на мить, а там жите і воля,
Вольна воля, давно бажане сьвітло,
Сонечко весняне...
До бунту, до повстаня!
Бо сили більш нема,
Терпець вірвая ся...
Хочеть ся 'дному, самому йти
І різати катів і кров царску
З грязюкою чобіт перемісити.

Дума про волю.

Ой, за Дніпру за Лиману
Та пизові вітри повівають,
Теплом подихають,
Та на наші степи,
На нашу Україну
З Ірію з весною
На зграях пташиних,
На хмарках біленьких
Прилітають,
Прибувають.
Розбуркали землю від сону,
Зпід криги,
Зпід снігу визволяли,
Рястом червоним,
Проліском синеньким
Уквітчали,
Мов молоду до вінця прибрали.
Усміхаєть ся сонечко ясне
Серед неба високого
До лану широкого,
До гаїв, лук, озер,
З веснянкою милуєть ся,
З веснянкою цілуєть ся.
Ой, запріг воли я в плуга
Тай потяг у поле —
— „Гей, доле! доле!
Чи зглянеш ся на нас бідних
Ти хоч сего літа,
Щоб латами не рябіла
Хліборобська свита!”
Дзвенять жайворонок в небі,
В промінях пурнає,
Від могили до могили,

По стінах, по перелогах
Мій голос лунає,
Лунає, зникає,
За байраками пропадає.
А доля з поля,
За шляху
До мене докірливо промовляє:
— „Ой, чи довго ще ви будете
Мене сукати-проклинати,
В злиднях пропадаючи,
З голоду вмираючи?!
Ой, від краю та до краю
Уся наша країна палає!
То робітник за мене,
За свою долю
Боем виступає:
Бунтуєть ся, воюєть ся,
Царів люджерів,
Попів брехунів-морочій,
Чиновників-вовкотрубів
Підвівсь покидати,
Долі-воленьки собі придбати,
Від Одесу до Варшави
Злучають хлопці славу,
За Кавказом воюють ся
В Петербурзі не мирять ся.
Гуде, дзвоне по Росії,
Вільним вітром віє,
Віє, повіває, —
Робітництво, як море грає,
Червоні прапери
В гору підіймає,
На останню бійку
За мене, за свою долю,
З царями

За права, за честь
Увесь люд працюючий кличе,
Гукає, збирає, стягає...
А я, ваша доля,
Та ще й сестра моя воля,
Ланцюгами ми окуті,
В кайдани озуті,
У острові, у каторзі
Пропадемо,
По Сібірах никаємо,
Під царськими караулами
Ганемо, поневіряємось
Та коли ви за нас,
За вашу долю та волю,
Вступитесь сподіваємось?
Ой, годі вам мене гукати,
Проклинати!
Не буду я про вас дбати,
Доки будете своїм ворогам
Служити, годити,
На дармоїдів робити,
Самі на свою голову
Катів плодити.
Шоломайте, діти, пута,
Нехай буде ваша доля,
Доля не окута!
Ой від краю та до краю,
Мов хвилі ревучі,
Підводьте ся на ворогів,
Не лякайтесь бучі!
Нехай правда нехай ясна,
Як сонце засяє!
Нехай кривда, нехай люта
В прірві пронадає!
Хай чиновницька та царська

Неправда за спла
У вогні пекельнім згяне,
Щоб нас не гнітила!
Розгорніть свої червоні
Корегви по полю,
Випускайте з пуг царевих
Сестру мою волю!
Заводіть нові порядки,
Здобувайте права:
Вашим дітям буде щасте,
А вам вічна слава!
Треба битись, не коритись!
Поки кат панує, гуляє,
Хай ваше серце спокою немає,
Хай огнем-гнівом палає,
Усіх до бою гукає,
І я ваша доля,
Вас благословляю повстати,
Царів покидати;
Тоді і я про вас дбатиму,
Діти ваші в любистку
Купатиму,
В щасті целенатиму...
Гей... Гой!.."
Покотилась луна ланами,
Забрящала доля ланцями,
За луною зникає...
Серце в мене кровю окіпає,
А знизу тихий вітер
Дме, подихає,
Катран-зіле хитає;
Степ навкруги зелений
Леліє, мріє,
Та могила в степу бовваніє,
Неорана нива



Перед очима,
Стоять мої круторогі,
Позирають на дорогу,
А я стою та гадаю,
Та на плуга позираю:
— Чого тебе, плуже,
Та іржа поїла?
Не іржа то наші муки,
Наші злидні, сльози!
Ой, затигну тебе, плуже,
В болячій лозі.
Не хочу я більше степу довбати,
У злидарстві пропадати.
Доволі тебе мої діди та батьки
По лану тягали,
Та правди не знали,
Закону-права не мали,
Рабами увесь вік
Царям, панам та чиновникам
Пробували.
Не хочу й про тебе,
Моя ниво, дбати,
Щоб всю свою кривавицю
На податки та відбутки
Кагам віддавати.
Ой, порости: моя ниво,
Бурянами, будяками,
А ви ідіть, мої воли любі,
Гуляйте степами,
Гуляйте, виглядайте,
Коли незагину,
Назад прилилину,
Та не рябом царським,
А вільна людина...
Отоді то новим плугом,

Любимі волами
Переорю тебе, ниво,
З вольними синами.
Щоб родила ти нам, ниво,
Тільки щасте-долю...
А тепер, будьте здорові,
Іду бити ся з цярями
За права, за волю!"
Йду на села.
Мовчать села, обідрані села,
Та велика по тих селах спочиває сила.
— „Вставай, сило, годі спати,
Годі пивок годувати!"
Вне вітер, стеле трави.
В небі сьвітять зорі.
Сплять дарки пробачні.
І в хаті й надворі
Стереже їх син мужицький
У сірій шинелі...
А я йду тієї нічки
Між людські оселі.
По ганх та по яругах,
У мужичій хаті
Збираємо люд на раду,
Як на царя встати...
Ой, скоро, скоро
Той час-година,
Що спалахне огнем-бунтом
Вся наша Україна.
За податки, за налоги,
За війну, за муки
Віддячимо чиновникам
І ділчам-дукам.
За безправа, за безлади,
За голод, неволю

Угноємо царівцями
Українське поле.

1905 р.

Ми грудями стали за волю, і в груди
Живі — нам холодні штики повітромляли,
Ми ярма побили сказали: „Вже буде!“
І голови нам вірубали...
В кропі утопили последну надію.
Не стало нам иншої ради —
Ми покинули хати, взялись за роботу,
І в улицях скрізь баррикади.
Недоля за долю з неправдою бились,
Ми бились за землю-свободу,
І тисячі наших голов покотились —
Погнулись шераги народу.
Нас всіх перебили... Злізли ми кровю
Обліплени снігом толуби.
Кати і над мертвими глум учинили,
Греміли подібні їм труби.
І ми полягли... та лежати в землі,
І гнити спокійно не можем:
Гуляють кати, бенкетують царі,
Кленуть нас блискучі вельможі.
До вас, до голодних, звужених братів,
Ми кличемо: „Слухайте ради,
Кінчайте роботу, що ми почали,
Унавші зведіть баррикади!“

Жидівські погроми.

(Мовольог царя.)

Ми варід забили в кайдани потрійні,
Зломили му шию ярмом,
Обдерли як мишу й посьвіту пустили
З торбами сліпим жебраком.

Ми з шляхтою вкупі на шкіді народа
Собі збудувелисьмо рай,
Жие у роскошах вся наша порода
Безжурна, весела, як май.
А щоб наш народ не пізнав, хто го лушить
Ми кажем: — „Причина біди
Твоя. наш люде, отті недовірки.
Пархаті. пейсаті Жиди.”
І темний мужяк, замість того, щоб з мене
І в шляхти крови уточити,
З жидівської крови готує нам купіль,
Щоб все ми могли го лунати.

Годі терпіти!

Годі терпіти, годі стогнати!
Годі панам догожати,
Годі друкарські ниви широкі
Грудями щиро орати!
Щиро орати, слізьми зливати,
Кровю та потом гноїти, —
Нумо селяне, правдонька встане!
Нумо себе боронити!
З віку до віку ми працювали, —
Паньство в роскошах куняло:
Льхо та злидні нас посїдали, —
Паньство весело гуляло.
Паньство гуляло, їло, співало
Працю гірку мужикову,
А за оренди в нас забирало
Свиту й останню корову.
З паньської ласки хліба не їсти!
Мусим щорік голодати,
А хсч у-зимку десь по фабриках
Праці тяжкої шукати!
Степ наш широкий, ліс, батьківщина, —

Все за нами пропало!
Годі терпіти, годі стогнати!
Далі терпцю вже не стало! .
Прапор червогий в повітрі віє,
Кличе усіх нас повестати,—
Годі на панство дурно робити,—
Годі йому догоджати.
Нумо боротись, щоб на Україні
Зникли цари з дикарями,
Щоб на просторім світі веселім
Люди зробились братами.

Пісня соціялістів.

З московької.

Гей пансрет, не гагаймось,
Силу всю нашу зміцнім!
Гей дурнів небуваймось,
Щастя навкам виберім!
В бій в боротьбу з ворогами!
Наши ні зеди не вбють, —
Лижуть перели кистками,
Сьвіж борн налійдуть!
Хай нас в залози штурляють,
Хай нас мордують вогнем,
Хай в копальні зазирають,
Хай ми сттам пропадем!
В бій, в боротьбу з ворогами!...
Стогне і тяжко зітхає,
В злиднях народ пропадає,
Руки до нас простягає,
В нас поратунку блага.
В бій, в боротьбу з ворогами!...
Годі катам панувати,
Годі буржуям рости!...
Чи не обридли нам лати,
Вічні голодні пости?!

В бій, в боротьбу з ворогами!...
Скинем міцною рукою
З себе відвічний тягар
І піднесем над землею
Праці прапор аж до хмар!
В бій, в боротьбу з ворогами!
Нашої правди не вбють —
Ляжуть передві кістками,
Сьвіжі переги прийдуть!

Червоний прапор.

З польскої.

Кати з нас звикли кров смоктати,
Їм наші сльози — сьміх, вода.
Та не далеко день розплати:
Наш буде суд, а їм — біда. (2)
Далі все, далі все.
Несім сьнів.
Наш прапор злинув поцал трони.
Несе він
Кари грім,
Люду гнів.
Свободи кида сів,
Огнем горить увесь червоний,
Бо в робітничу вбраний кров,
То в нашої він пала крові.
Уся та погань метушнить ся
Стару неправду підвести —
Та лихо прахом розлетить ся,
Добру единому рости.
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
Старий порядок струх і пада:
Його погибель — нам жите. . .
Ми люд новий, нова громада.

Назад нема нам вороти. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
На наших злиднях, на недолях
Рай будував собі павук. —
Ми всім одної хочем долі
І праці вільної без мук. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.
Геть з лихварями, геть з катами!
Хай світ розвалить ся старий.
Житє ясне іде за нами —
Ми лад тут заведем новий. (2)
Далі все, далі все
Несім сьпів. . . і т. д.

Ой вже час.

Ой, вже час, ой, вже час
За себе повстати,
Катів покидати. —
А чи пан, чи пропав...
Двічі не вмирати, —
Громадо, до зброї!
Нам життя недають
Злодійські закони:
Побемо корони! —
А чи пан чи пропав...
Розвалимо трони! —
Громадо, до зброї.
Ой порвав ся терпець,
Розв'язались руки, —
Муками за муки!
А чи пан, чи пропав...
Тремтять, вражі дуки!

Громадо, до зброї!
У крові ворогів
Скунаємо долю,
Впбсмоеь на волю. —
А чи пан, чи пропав...
Розвієм невою. —
Громадо, до зброї!
Дармоїдам — панам,
Талярникам клятим
Годі пацувати.
А чи пан, чи пропав...
Двічі не вмирати —
Громадо зброї.
За робочий народ,
За права людини
Биймось до загину!
А чи пан, чи пропав...
Нехай в рог гине. —
Громадо. до збої!

Маївка.

Сьогодні лень — велике свято,
Сьогодні перипий май. —
Пани нам пекло вмiли дати,
Собі украли рай.
Панам веселощі гуляня,
Нема буденних днів.
А нам відвічне мордоване —
Недоля пуждарів.
Пони нам щиро курять очі,
У морок нас ведуть,
Уся гидота, діткi ночі
З нас тільки і живють.
Та час мивує, пропав навік —
Прокинула ся ми,

Заворушив ся робітник —
Загинете пани.
Сьогодні день — велике сьвято,
Сьогодні перший май,
Сьогодні будем присягати,
Що в нас віддїймем рай.
Диви ся, дуко, паша сяла
Росте, на тебе йде,
Тобі весна не буде мила
Де напий сьпів гуде!

Похоронний марш.

З московської.

Ви жертвою в бою нерівні лягли
З любови до свого народу,
За него 'дали ви усе, що змогли:
І щастє, і честь і свободу.
Нераз ви конали в язницях брудних,
Свій суд беззаконний над вами
Катюги-суддї вирікали, і ви
На смерть волочили кайдани.
А деспот гуля на бенкеті гучнім,
Неспокій вином заливає —
А грізні слова на двірцевій стїні
Огниста рука розставляє:
— „Надійде пора, і повстане народ
У силі могутній — свободї,
Пірве ланцухи, що вязали його
І скаже напасникам: годї!”
За вами борців сьвіжий полк уже йде.
На смерть і погибель готовий,
Прощайте же, братці, ви чесно пройшли
Велику дорогу любови...



Як повинна виглядати війна.

Гей, збирайтесь, людо добрі,
Подивіть на новину:
Вже ми більше не підемо
Умирати на війну!
Пощо діти сиротити,
Пощо лити свою кров,
Коли може межі нами
Бути згода і любов?
Як худобу нас ганяли
Короновані царі,
Що-б ми більше їм придбали
Податковців і землі.
Хлоп лягав убитий в полі
На пасовиско вовків,
А богач гонив сечь з хати
Його сиріт бідаків.
Захотіли царі крови,
Пре міністер до війни, —
Гей, тримайтесь, братя, купя,
Не піддайте ся брехні!
Ми вже знаєм нащо воїни,
Кому користь від них є, —
Коли хочуть воюватись
Хай цар з цїсарем ся бе.
До театру їх ведімо
І з міністрами ураз:
Бийтесь, братіки, до схочу,
Ми ж подивимось на вас.
У царя помліли руки,
Цїсар в землю шаблю пре,
Від страху пігнулись ноги —
Жаден в бійці сій не вмере.

Гей, ти, цїсарк, жвавіше
За край рідний поборись
Борони престол і віру,
Як рзбили ми колісь.
Гей, міністри, ви відважно
Нає ровили на війну —
Ну те бийтєсь і рубайтєсь.
Гей, ратуїте вітчину!
У міністрів мліють ноги:
Смерть так нагла, так страшна,
Пхають їх за плечі люди —
Нї, не бєть ся старшина!
Коли в вас нема охоти
Вмерти за свій рай земний,
То між нами не найдете,
Хто-б пропав за вас дурний!

У воєннїм театрі.

У театр грїм гармати,
Дерігус смерть сама,
Свищуть кулі і гранати,
Пекла гіршого нема!
Люд повбираний в мундури,
Люд робучий і сїльський,
Завдає собі тортури,
Як звірюка лісовий!
Добре хлопці ся ввихнють:
Скрїзь пустеля де пройдуть,
Скрїзь пожежі, стогїя, слези,
Скрїзь руїни лип встакють.
Грїм гармати, регїт смерти,
А царята й королї
Позирають собі з лїожїв
На загин синїв землі.

Степанова доля.

З польської.

Як ішов цар воювати,
Йому стали сурми граги,
Грали сурми з золота литі.
Вароженьків всіх побити.
Як ішов Степан до б'ю,
То лящала ясна зброя,
Гомоніло жито в полі
На пригоду, на недолю.
На війні лігають кулі,
Люд валяють ся снопами,
Та царя „сам бог хоронить”, —
Поле ветлаво мужиками.
Скрізь огонь і кров розлито,
Не минуло ся Стенкови:
Його кулею забито...
Цар вернув з війни здоровий.
І як віхав цар до міста,
Його стріло дзвонів двіста:
Дзвони грають, люд сьпіває.
Царську славу виславляє.
Як Стенкови діл, кошали,
То густі дерева стали,
Задзвонили по діброві
Ті дзвіночки, ті лилові.

Дума про орла.

Летів орел сизий понад Диким-полем,
Понад Диким-полем згубив свою силу,
Тай сів спочивати на Савур-могилу.
А Савур-могила
Тай заговорила:
— „Ой, звідкіль ти, птахо, сюди залетіла?

Чи з синього-моря, чи з Білої-ріки,
А чи може з Литви, де тури ще дикі?"
— Ой, я не зва моря, ні з Білої-ріки,
Ані з ті Литви, де тури ще дикі.
Ой, я зза Уралу, бо там я літаю,
Ой, я зза Амуру, бо попас там маю.
Ой, я над Китаєм з качатами грав ся,
На лебедів з під хмар набивав ся.

Лебедонька біла

Від мене летіла,

Ой, з Китаю в Манджурію

Тай перелетіла;

Ой, перелетіла тай стала ячати,

Мене орла сизопирого прохати:

„Ой, полети, орле, за гору високу,

За гору високу, в долину глибоку;

Під явором білим

Там салдата молодого Яшанці забили.

Поглянь йому в очі, чи ясні,

Чи згасли?

Спитає його,

Що йому матуся казала

Як на війну в далеку Манджурію виряжала"

Ой, злинув я вгору

На високу гору,

Ясними очима став сьвіт оглядати,

Навкруги позирати:

Ой, заслана Манджурія тулубом, тулубом,

Мов зрубаним дубом . . .

Зпід каміню вода тече,

В воді квітка сохне.

Під явором хлопець лежить,

Му зпід грудей кривця біжить,

А голівонька побита,

Нічим не повита.

Ой, стогне він, стогне,
Карима очима в останнє на сьвіт позирає,
Когось клене, прокленає,
Землю руками хапає,
Пальцями довбає. . .

Почав я на него наступати,
Кібцями за білі груди хапати,
В очі зазирати, питати:
Ой, пож тобі, хлопче, матуся казала,
Як на війну в далеку Манжурію виряжала?
А він зітхає,
Стиха промовляє:

„Моя ненька старенька й не знала,
Як мене та пригода спіткала.
Гукнули нас вранці
Одягати ранці.
Як обідати стали,
Наїхали до нас генерали,
Промову казали,
Що Японці на руську землю нанали,
Царя воюють,
Корею грабують,
„Віру, престіл, батьківщину”
Хочуть сплюндрувати . . .
Треба їх за те покарати. . .
Ой, лежуж я тепер вмираю,
Бо семеро куль в грудях маю,
В останнє гадаю:
Невжеж манжурське каміне та глина,
Се наша батьківщина,
Щоб за них пропадати,
Море крови пролизати?
Далеко моя країна,
Далеко родина,
Відділь не чувати, не видати. . !
І завіщож я мушу отут пропадати?”

Почав він на свої тремтячі руки вставати,

Мене благати:

„Ой, полети, орле, до дому,

До мого двору.

Э у мене брати,

Усім тром на війну йти.

Хай вони краще за мене дбають.

Крови своєї подурному не розливають.

У нас і так землі доволі,

Та не маєм справжньої волі,

Коли пронадати, то дома за волю,

А не розкидати своїх голів

По чужому полю.

Сила нас ворога оточила,

У рідну хату вступила:

Бачу корони царські,

Ряси понівські,

Паньство пузате, пикате . . .

Голі їм нас віки-вічні смоктати!

Ото, братці, „Иванці“!

На них вставайте.

Їх покидайте! . . .

Тоді . . . “

Тай не доказав,

До землі припадає,

В останнє зітхає. . . .

.....
Злетів орел з могил,

Розгортає крила,

Над стінами квилить-проквіляє,

Усе хиже птахство

На кістки за Амур сльває.

Потяг понід небесами

Над ланами, лісами,

Ген тільки мріє . . .

На манжурських степах.

(З Російсько-Япанської війни).

Холодно. Вітер басує по полю,
Сніг ізриває, мете
З берегу геть і по дикому морю
Густо на хвилі кладе.

Гай ген чорніє; під гаєм здіймаєть ся
Зграя кряків й кричить...

Що то за здобич голоті трафляєть ся,
Що там на снізі лежить?

Що там волочуть вочки-сіроманці,
Виють і зграю жонуть?..

Бач, он рушниці, багнети і ранці,
Он і салдати... Чого вони ждуть?

Ждуть домовина, по полю роскидані,

Ждуть свою неньку стару,

Щоб ізіклала у кров позаливані

Голови їхні в труну.

Ждіть, та не діждетесь! Голови ваші

В ир заволочуть вовки,

Ставе на довго їм тутечки паші —

Жовті смоктати кістки...

Виють вовки, порядкують бенкетом,

Похорон кряк відправля...

Хтож тут поклав вас на віки багнетом,

Куля забвля' чия?

Ви мовчите!.. Але вітер по гає

Вістку про вас подає:

—, Військо було се з розбоем в Китаю,

Брало добро не своє;

Військо отсе бат. гами царськими

Зігнане з сел у полки

Мусіло бути катами людськими,

Мусіло ті нагайки,

Ті нагайки, що Росію муштрують,
Щей у Китай віднести —
Хай і Китайці лишень покоштують,
Як в нас ум ють плести.

Як сарана та усе пожираюча,
Йшло і топтало жите навкуги —
Тяжко стогнала країна наляючи,
Люд неповинний пропав до ноги.

Де перейшли, на штиках занімили
Діти каліки, жінки і старці...

„Славну роботу” цареви зробили
І забайкальські й восточні стрільці...

Сумно мені по Манджурії віяти,
Сумно летіти по мертвих стенах,
З попільом сніг над руїнами сїяти,
Кляту роботу ховати в снігах.

Пагода, фанзи, краю коханий!

Тяжко мені ізгадати про вас,
Як вас Амурець підшальював п'яний
І в голяній коня свого пас...

Гей! — та Япанці стріляти навчились—
Бійка тут вчора була:
Царські солдати спопами котились,
Стрільба далеко гула!!!”

Бітер замсвк і на море подав ся

Гнати, котити вали.

Звірячий галас в гаю ростинав ся;

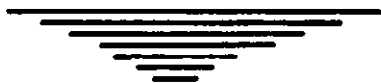
Очі кроки все пили.

Лиця мерців скрізь чорніли по полю
В сїрих шинелях... Вечір снадав,
Небо синїло, звисало... По морю
Вал розростав ся, кипів та стогнав.



„Не убивай.”

„Не убивай!” сказав нам Егова
І сей закон списав на каменю скрижали,
І зроду в рід великі сі слова
Один одному люди повтаряли.
Але той давній звір, той Каїн-душогуб
Все прокидавсь в людстві жадібний сліз і крови,
І дикий рев війни і брязкіт кийданів
Гасили кволий крик вселюдської любови.
Ваал розявив пац наповнену огнем,
І люде в ній пекли йому людей в офіру
І в темній простоті тих первісних віків
Гадали, що повнять съятий закон і віру.
Тоді прийшов другий Мойсей з Сінайських гір,
Що заповіт новий мав в серцю, не скрижали.
Дивним огнем палав його небесний зір,
І людям про лобу його уста казали:
„Спиніть війну, роздор, любіть ся як брати,
„Нехай невольники зрівняють ся з панами,
„Най щезне сатана незгоди і сварні,
„І „боже царство” хай настане межи вами”.
Та темний раб не розумів тих слів;
І сонце, що зійшло, сховали чорні хмари;
Загинув на хресті той бого-чоловік,
І далі над людьми глулять ся Валтазари !



Рідним болякам.

Де були ви тоді, коли Гуня старий
З Наливайком за нарід повстали,
Щоб побачитя люд наш на сьвітї вільним,
Свою кров в Солониці проляли?
Ви на Лисій Горі із Жовковським ураз
Пропивали нещасну Україну
І сьміяли ся звідтам, глузуючи з нас,
Як ми йшли в завчасну домовину!

Де були ви тиді, коли славний гетьман
Дорошенко блиснув булавою:
„Або визволю край”, присягав ся Петро:
„Або ляжу за люд головою!”

Де були ви тоді? З Самоїловичем враз,
З Москалями ви зраду кували!
Знов убили ви волю, убили ви нас,
Щож лишилось — в засланих пігналі!

Деж були ви тоді, як Мазена повстав,
Коли Швед під Полтавою бив ся,
Коли день свободи нам було засвітав,
Хто не дав, щоб той день розятрав ся?
Палії, Кочубеї і інші п'явки,
Вам наш нарід пішов на поталу!
Ради царських охланів, гидкі, науки,
Віддали ви Петрови Полтаву!

Де були ви тоді, коли Січ Москалі,
Славу наших дідів, руйнували?
За шляхоцькі права, за дворянські герби
Ва і Січу царичі продали!

Поробившись дворянами, мову свою
І звичай ви зміняли на панський,
Закували братів у кайдани тяжкі
Й запровадили устрій татарський!

Де були ви тоді, як нарід був повстав

В дев'ятьнальцятьсотп'ятому році,
Як дідівські гармати з дворів ваших взяв,
На чійому стояли ви боці?
Ви казали: „Се моглох за хліб лиш ся бе!”
Непішли ви з народом злучитись,
І як варід в нерівному бою знеміг,
Ви побігли цареві вклонитись!
Де тепер ви? В Росії кривавим царям
„Грізно дулю” в кешені даєте,
А у Австрії темних братів
Австріяцьким катам продаєте!
Тай в Америці теж „Україною” сьвіт
Людам хочете в очах згасити,
Щоб на тілі робучого люду свого
Упир-ми безжурно все жити!
Від Москви і Ляхів ви „ратуєте” нас,
А в Америці ще й від Англіка,
Й продасте народ, кому тільки нетра,
Бо в вас паща жерна і велика!

За землю і волю.

Убив ворог Україну,
Потоптав ногами,
А сиріт її для себе
Виплекав рабами
Забрав Дніпро і Хортицю,
І стени і море.
Тільки йому не дістались
Ті Карпатські гори.
А в тих горах старий Довбуш
В печері куняє
Та слухного, великого
Часу дожидає,
Дожидає того часу,
Як „чайчені діти”

Поростуть в орли-беркути,
Щоб на прю летіти;
Дожидає, щоб та „галіч“
Стала соколами,
До рахунку підвела ся
З матері катами.
Тоді Довбуш з гори вийде
І гукне до бою
Всіх опришків молоденьких
Від Сяну до Дону.
Як та хмара, як та туча
Сила наша встане,
І покотять з престолу
Російські тирані!
Та боїть ся того ворог,
Зрозумів відрізу,
І Карпати му забрати
Хочеть ся завчасу.
Щоб ті гори окувати
В потрійні кайдани,
Щоб спокійно панували
Московські тирані;
Щоб у Львові не жидівські, —
Царські шинки були,
Щоб під царською насайков
Ми си плечі гнули,
І громадить лютий ворог
Військо вже по Збручу,
Уже видко над Подієм
Кервавую тучу.
Болгар, Сербів та Румунів
Цар собі еднає,
З усіх бсків на Австрію
Боем виступає.
Простяг ушир свої руки
На Галич, Карпати,

От-от трошки і, здаєть ся,
Мож буде їх взяти,
Щоб останні українські
Землі заярмити,
Щоб ту гяскру „мазепиньства“
Навіки згасят...

Ні, не вгасиш, лютий враже!
Горить вона всюди:
І в Галичу, і в Києві
Й гаснути не буде!
Хай Сербин й дурний Болгарин
На царя вповають
І про „єдність всеславянську“
Байки укладають,
Про ту єдність всеславянську
У... царських кайданах,
Щоб та „єдність“ неволею
Стала на Славянах.
Ні, не здурять!

У тисяча

Девятьсотім пятім
Вже мірялись ми з царатом,
Не страшний проклятий!
То опудало велике,
Що птахів полоха,
„Всеславянський покровитель“.—
То ..дурна Солоха.“
Недогризок то япанський,
Каліка скажена,
Що колибто мала силу,
Увесь сьвіт важерлаб.
„Розігнавь, мовляв, як бик той,
А упав, як муха.“
До дають си вороженьки
'дин одному духа.

Потопили свої питави
В Япанця у морі,
А що буде, як у Збручу
Потопите й коні?

Нехай примнуть австріяцькі
Й російські гармати,
То нам гасло тоді буде
За Україну встати!

Як ті ліси-бори чорні,
Що Карпати вкрили,
Стільки має підвести ся
І нашої сили!

Підвести ся й затопити
Усю Україну,
І звести в царем рахунок
У одну голону:

В Петербурбі багнетами
Волю підписати,
А царя із царятами
З гармат постріляти,

І спрятати Україну
Від зіля царського,
І царівців постинати
Усіх до одного!

А Австрію „попросити“
Підти за Карпати:
І без неї ми зробимо
Порядок у хаті

В своїй власній...
Хайже примнуть понад

Збручом

Ворожі гармати!
Хай та сальва серпя наші
Запалить до бою,
І рупимо на царя ми
, За землю і волю!“

Що буде?

Що буде, коли ворог клятий
Перейде Збруч і геть з гармати
Твої оселі стане прати
Картачом, Русине, мій брате?
І дикі звірі — козаки
Дітий твоїх на піки здіймуть,
Сестру і жінку заберуть
І, посьміявшись, їм шаблями
Повитенають груди геть,
А твого тата й твою маму
Спітка під тилом вагла смерть?
І ті хати твої убогі
Підпалить ворог, і луна
Огню-пожежі над Поділем
Червоним пеклом запала
Аж по Карпати? Зойк кобїт
І плач голодної дитини,
І смерть з косою, що жите
Буде стинати що хвилини
І скривь руїни і руїни?...

.....
Не дикі орди Чингіс Хана,
А лютого, нового пана
Над Збручом стали, щоб дітий
Твоїх, Галичу, постинати,
Твої лани, твоє добро
Царевн клятому віддати.

Щоб не стремів ти більш йому,
Як той остюк у оці, брате,
Щоб і на тебе міг покласти
Свої кайдани і в тюрму
В „загально-русскую“ пігнати
Й Червону Русь.

Не буде, кате,
Як хочеш ти! лиш зачепи!
Як листя в лісі, як трави,
Ми встанем боронити волю,
Нас тисячі злегда зва моря
І давній гріх своїх лідів
Відкупимо своєв кервою:
Здобудемо Україні волю!
А кривих наших і батьків
Заступим грудьми своїми.
Ти-ж, царю, і твої хорти
Скажені будете втікати
І скрізь нас будуть люди гнати
І бити клятих!

Згине цар,
Загине кат, тоді задніє,
І зійде сонце на Україні.

Мрія уніятського попа.

[Сатира.]

Вся надія на Вільгельма,
На його гармати,
Коли побе царське військо, —
Нам вк панувати.
Заберемо Україну
З морем і степами
Тай поробим православних
Всіх католиками.
Колиб тільки Шептицького
Москалі убили, —

Зробимо його патроном
Цілої України.
А Хомишин кардинальську
Шапчину дістане,
Кожний декан уніятеький
Епископом стане;
Монастирі на Україні
Візьмуть Василяне;
Кожний дяк наш стане попом,
Щиі декано стане,
Має статись, як казали
Сьвятий Отець в Римі
Ортинському, щоб Рутенці
Ім Схід споловили.
Кунцевича сьвату працю
Маєм докінчити...
Лиш дай, Боже, Вільгельмови
Москаля побити.

Мрія православного батюшки.

Сатира.

Наша віра і надія
Темняки салдаги,
Галичину, Буковину
І гори Карпати
Мусять вови затримати
Щід царем на віки,
Хоч би мали кровю плисти
З України ріки!
Маєм кубло Мазепинців
Геть пороскидати,
По Україні напахиду
Раз вже відсьпівати!
Козацькими пагаями,
Люд перехрестити,
Геть унію скасувати.

В Дністрі його промінь горить.
Чорніють убогі лани по горбочках,
Чорніє в пітьмі Станіслав,
І мури чорніють, чорніє Діброва,
Де в муках неволі сидить Мирослав.
Над брамою з бляхи орел черно-гузій,
Розявив дві наці лякає дурних —
Його причепив там уряник кургузій
На лихо і пострах „зłodів“ усіх...
Так баба в коноплях онудало ставить,
Воно-ж лиш полоха птахів молодих;
Старі горобці і на його сідають,
Й зповагу ще гіршу чимесь робять йому...
За брамою вязні в неволі конають,
Нема за них бідних вступитись кому.
Багато їх є тут: зі Львова, з Чорткова,
З долини, є з Бродів, з Бучачу, з Скали,
Є з міст і селяне, і з гір і Полілля —
Нещасного краю нещасні свини...
Будматі судці, що на панському хлібі
Не знають, де в світі біда і нужда,
Замкнули їх тутки „затяжкі провини“,
Мов в гріб законали на довгі дїта.
Сплять тут за те, що розбивши комору,
В багатого хліба голоданий узяв,
За те, — що в морози, щоб дітий загрїти,
У панському лісі дровець нарубав.
Але побережник їмив на „злочин“,
До двору візвести го хтів;
В борні поєнаку ударив сокиров, —
На все його тутки судя засадив.
Сидять тут і ті, що борольєв з панамі
За ліє, пасовиско, ріку та ставки:
Пан ренськими сипав, все панске лишилось,
За хлопом замкнулись важкі колодки.
Сидять тут і ті, що на вічах, виборах

Жадали народови пільги та прав,
Щоб землю вернув хліборобови ворог,
Щоб гроший громадських урядник не крав
Сидять нуждарі тут знід стріхи, знід плоту,
Сидять тут з фабрик, гірники, форналї,
Сидить тут нещасна робоча голота,
Кому нема місця на „вольвій“ землі.
По цимрах, замкнені немов та худоба,
Хто спить, хто пудьгує, хто зорі рахує,
Хто тихо зітхає, хто плаче, сьпіва,
Дозорець іде і ключами маха...

І тягнуть ся доба, без краю та доба...
Хто згадує волю, хто згадує поле,
Хто згадує жінку, діти й спротят,
Як там вони бідні голодні і голі
У сьвіті без тата терплять?..

.....
А ті череваті, що їм відібрали

І долю, і волю й жите,

Судді, адвокати, пани, генерали, —

Що думає паньство оте?

Що дума?.. У карти до ранку печуть ся!

Їм хлопи не люди, а пні!

Кайдани на нарід ще важчі кують ся,

Роботу бджілок пропивають трутні!

Усі, кому власне і бути в кайданах, —

Усі мироїди, пявки, павуки,

Усі ті на волі, в добру, на посадах, —

За муром самі бідаки!

Панам висщі школи, церкви та театри,

Найкращі розконні житя,

А людови тільки пекельна робота,

Та песе, не-людське бутє!

І там, межі тих "батярів і злодіїв",

У цимрі один в самоті,

Забутий своїми, замкнений чужими,

С і ч и н с ь к и й марнує літа молоді.
За народні муки він Месник відважний
У клітці, в неволи кона.
Принав головов до птахів залізних,
Обпер ся на лутку вікна
І дивить ся геть крізь заплетені ґрати,
Думками на волю летить,
Де в темрявах ночі чорніють Карпати,
Де бук на стремнинах шумить.
У синім півмроку здають ся Бескіди,
Мов туча страшна наступає,
Мов крила орел розгортає могутний,
Мов військо до бою рушає.,.
— "Коли-ж ти ізлинеш, мій орле-народе,
По краю Даниля шибнеш,
За кров і на сля ворожі оселі
Огнем і мечем перейдеш?!
Я жду, я сподіюсь того великодня,
За хвильку єдину оту
Мене не лякала цекельна безодня...
Я жду, а сподіюсь і жду...
Три рази кати мені смерть вирікали,
Три рази з житем я прощавсь,
Але крізь проклони і крики ворожі
Ми образ вже близький ввижав ся;
Я бачь, що люд не дотерпе більш муки,
Що встануть старі і малі —
І пекло за пекло ! І муки за муки!
І море кроваве тече по землі!
За цута неволі, звуцання й насилля,
За голод, образи, нужду
Відмірять катам молоді покоління! —
Та хвиля вже близько, я жду! —
Надійде година, Двістер каламутний
В червоній крові попливе,

Мов сьвічи засьвітять двори та фільварки,
Корчма із димами бухне!
З розруйнованих сіл та фабричних халуп
Люд повстане, мов божая кара:
Від палаців-замків лиш чорнітиме слуп,
Купи попілу, камінів пара. .
Жандарі в постерунків втечуть, як ті пси,
Забудуть на хлопа гукати,
Забудуть добро дідичів стеречи,
Багнети в робітника пхати!
На шляхецтво, герби встане люд, як туман,
На князів на грабівство піде,
Нарід сам собі стане і цїсар і пан, —
Пановане катів упаде!
Відбере в дідичів землю хлоп-хлібороб,
Ті лани, що потом-кервою
Сотки літ поливав, щастя-долі не знав,
Вікував із кумою-нуждою.
Не втікатиме більш в чужину за моря
Волі-долі-сліпої шукати —
Рідних дітей утримає рідна земля,
В рідній хаті спічнуть сиротята.
Не цїсарський уряник напише права.
Вільний нарід їх вільно напише,
Віковічні жалі, віковічні плачі
В спільнім щастю та згоді утише...
Близько, близько вже він .
Час великий останного бою —
Гей, підводьтесь усі! Бий вскликаючий дзвін
Плуг мінняй на гартовану брону!"
І здаєть ся йому, що ожив Станіслав,
Що на улицах гомін і крики,
До птахетів міцніш припада Мирослав,
Му вижають ся юрби великі:
Бачить: місто народом кашить,

Йдуть Гуцули з пістолів стріляють,
Коси, кріси в руках; люд до мурів біжить;
В олин голос натовпи гукають:
„Де наш сип, де наш брат? випускайте його!
Мирослава пускайте на волю!
Щоб з неволі підвести всіх нас,
На кайдани зміняв свою долю!” —
Оточили вже мур, уже й брама паде,
Уже люд здобуває Діброву.
Застогнав кримінал, в коритарях гуде,
Вязні ломлять прокляту обору!..
Йдуть, шукають його... ось вже близько...
Прийшли...

Тут омана з очий опадає...

Зимні грати лице обнекли!
Край в дрімоті німий потапає!..
І відскочив від грат Мирослав:
— „Гей, чи погляд мій вас переточе?..
А чи може осліпнете, очі мої,
Дивлячи ся на них дні і ночі?!
Люде, люде! чи знаєш, гей ти,
Що то значить в неволі страждати?
Без надії вперед, в безпрясвітній журі
Смерти-визволу в бога благати!?” —
Але спить збайдужілий весь край,
Стогне з-тиха в кайдани забитий:
Мов п'явки в його тіто вилялись
І скажений урядник і пан неяситий...
А пан-отчки дмуть в кадила —
Чорні хмари повстали з димами,
Вкрили небо і землю усю,
Чорнов кодрев висять над хлопами.
Тільки голос жандарма гремить,
Та цимбали у корчмі бренькають,
Та у панськiм палаці рече і шумить —

Людоїди веселі гуляють...
А на цвинтарі плаче вдова,
У хаті плаче голодна дитина:
На стодолі регоче сова,
Всім віщує останню годину...
І той сьміх, і той плач крізь штахети летять,
Мирослава мов грім побивають —
— „І навіщо ж Потоцького вбив!“
Середночі в розпуці гукає:
„Не завласні образи, чи корясть яку
Я межі-очи грабйові стрілив, —
Я тоді тобі, народе, приклад давав.
Щоб ти більше в вельможних не вірив,
Щоб ти звівсь на них гнівом своїм,
Скисував свої злидні і муки,
На три вітри нагнав дармоїдів усіх,
Землю взяв в свої власні руки!..
Але нящо та кров пролилась,
На що маю в неволі зогнити,
Коли ти не пішов, коли то не повстав,
Коли далі в ланці ти повятий!“
І болі і нудьга йому груди стиска,
Жаль і серце і розум скував;
Душно в цямрі, повітря нема,
На підлогу в розпуці унав;
Роздера собі груди трудні,
Мов пташок той підстрілений бсть ся:
— „Ліпше бути мені у завчасній труні,
Коли ворог над людом сьмієть ся!..”
Гей, чекай, Мирослави, облиш', не тужи!
Подиви ся, де місяць сїдає,
Там за морем далеко у иншім краю
Твого народу сила зростає.
Не один ти, — нас тисячі тут,
Що з тобою одну маєм — гадку,

З твоїх вчинків овочі ростуть,
З твх овочів знов вчинки будуть;
Через море постелемо кладку!
З кучеравих лісів, верховин, полонин
Розігнали пани нас єввітами;
На чужій стороні, у біді, у нужді
Під новими працюєм катами.
І гаруючи тяжко в роботі важкій,
Кождай знає, хто винний сим мукам, —
Через море до краю старого шлемо
Ми проклони обшарникам-дукам!
Там наш рід в темноті і нужді
На них робить від ранку до ночі,
Але наш обовязок тепер
Му протерти засліплені очі.
На катів, дармоїдів, пивок
Піднесли ми червоні прапори,
Привезем сих кровавих хусток
Геть зза моря й в Карпатскі ми гори!
З верховини в долини ми накидаєм їх,
Рознесем з Буковини в Поділе по Татри, —
Залуна над Бескідами Довбушів єміх,
Над панами пічне свої жарти!
Й сшалахне тоді край у пекельних огнях,
Лев могутній в народі з'явить ся,
По великих трудах, по кровавих боях
Люд нарешті з ярма увільнить ся!
А тоді і тебе, Мирославе, ти наш,
Вільний наїд з певолі вратує,
А Діброви проклятої мури страшні
По самі фундамента зруйнує!

Царям віддай”.

(З польської.)

Царям віддай усе те,
Що царям належить!
Віддай мару їм мордів,
Грабунку і насилю.
Віддай в'язниць неволю
І голоду знесили.
Віддай їм плюндруванне
І заграви пожежі,
Віддай їм гільотини
У кров надити сьвіж ,
Юрби голодну пісечу
І всі пекельні кари,
І величезний вирок смерги.
Вибитий дзюгаром
Віддай. . Але візьми в них все,
Що тобі належить:
Візьми в них золоті саади,
Сварби ті незмірні,
Що з тебе настягали
Й пинасть ся так нини!
Візьми в них свою землю,
Небо, сонце, ріки,
Візьми весь сьвіт просторий,
Котрий є твій від віку!
Візьми в них божости могутність
Гонори, славу, втіху...
Візьми! Й займи місце їм
Сам на вічні віки.



DMYTRO DZERYK
730 Hawks Ave.
Vancouver, B. C.